

Сажетак: У овом раду анализира се спољнотрговинска сарадња Републике Србије и Руске Федерације и могућности унапређења робне размене у 2008. години. Русија је један од најзначајнијих спољнотрговинских партнера Србије, али је присутан проблем високог дефицита у размени са овом земљом. Увоз из Русије у 2007. износи 2.626 милиона долара, од чега су 80 одсто енергенти – испоруке нафте и гаса, а извоз свега 450 милиона долара. У јануару 2008. потписан је популарни енергетски споразум, а у фебруару трговински споразум, који представљају институционални оквир за развој економске сарадње

Кључне речи: робна размена, Србија, Русија, енергетски споразум, трговински споразум .

УВОД

Русија је један од највећих спољнотрговинских партнера Србије. До 2006. Србија је највећи обим робне размене обављала са Русијом, али у 2007. години на првом месту је Немачка. Приближно половина спољнотрговинске размене Србије отпада на земље Европске уније, којој припадају два важна партнера као што су Немачка и Италија. Око 25 одсто нашег извоза пласира се у ове две земље. На руско тржиште усмерено је око 5 одсто извоза Србије, али је зато у структури нашег увоза учешће увоза из Русије 15 до 20 одсто. У размени са Русијом присутан је проблем високог спољнотрговинског дефицита – извоз је 6 до 7 пута мањи од увоза. Зато су трговинским споразумом и протоколом, који је закључен у Москви фебруара 2008. године, предвиђене мере за унапређење робне размене у смислу повећања нашег извоза. Споразум о сарадњи у области нафте и гасне привреде у циљу унапређења нафтне и гасне привреде између Србије и Руске Федерације, који је потписан у јануару 2008, ствара предуслове за даљи развој сарадње између Србије и Русије у области енергетике. Енергетски споразум има

за циљ стварање повољних услова за пројектовање, финансирање, изградњу, реконструкцију и коришћење објеката гасне и нафтне привреде на територији Републике Србије, повећање енергетске сигурности и обезбеђење континуираних испорука гаса и нафте из Руске Федерације у Републику Србију, њихов транзит у треће земље, као и производњу нафтних деривата на територији Републике Србије.

Опредељење у ком правцу развијати спољнополитичку и спољнотрговинску сарадњу земље поприма у предизборној трци одређене политичке призивке, али би ипак развој међународне политике требало конципирати на бази економских потреба и потенцијала, услед чега се не могу пренебрегавати и одређене претпоставке на којим је базирана дугогодишња економска сарадња са појединим регионима. Традиционално је још СССР била један од најважнијих економских партнера СФРЈ. Доминирала је сарадња у области размене робе и услуга, али су били развијени и други облици сарадње: инвестиционо-техничка сарадња, производна кооперација, заједничка улагања.

У раду се разматрају могући ефекти примене ових споразума. Шта споразуми значе за економију Србије, какве нам предности пружају, шта можемо очекивати од њихове примене, какви се позитивни ефекти очекују од повећања нашег извоза на ово велико тржиште, а какви ефекти на снабдевеност нашег тржишта енергентима, упошљавање радника и развој одређених производних капацитета и да ли може имати одређене негативне реперкусије на стање у привреди Србије.

• ЕКОНОМСКА САРАДЊА СРБИЈЕ И РУСИЈЕ

Структура, динамика и развој економске сарадње Србије са Русијом имају велики утицај на развој привреде Србије и појединих грана. Ова земља је значајно тржиште за наш извоз, али и подручје за снабдевање привреде стратешким сировинама и опремом. Совјетски Савез био је највећи спољнотрговински партнер Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Обим и динамика робне размене планирани су трговинским споразумима за одређену годину и за петогодишње периоде.

У доба примене клириншких платних споразума, који су закључивани због неконвертибилности националних валута, Југославија је са СССР и другим земљама источне Европе имала углавном потражни салдо на клириншким рачунима. То значи да смо извозили више него што смо увозили и од СССР нисмо могли наплатити извозна потраживања, јер није постојао начин наплате у конвертибилној валути, већ је само за

ненаплаћен износ увећаван потражни салдо на клириншком рачуну који су водиле централне банке. После закључења конвертибилног платног споразума, и даље су се, због недостатка девизних средстава, провлачили елементи клириншког начина плаћања, али долази до појаве дефицита робне размене са овом земљом. (Платни споразум о преласку на конвертибилни начин плаћања између СФРЈ и СССР потписан је 1. новембра 1990. године, а примењује се од 1. јануара 1991.) После прелаза са клириншког на конвертибилни начин плаћања успостављене су светске цене у размени са овом земљом, као и размена квалитетније робе. Сада се испољавају проблеми другачије природе. Руси своје производе извозе на западно тржиште за конвертибилну валуту и са тих тржишта увозе производе којима наши производи не могу конкурисати у погледу квалитета, па је извоз Србије у Русију драстично смањен. Русија је платнобилансно суфицитарна економија – у робној размени са иностранством бележи висок позитивни салдо захваљујући чињеници да је извозник енергената, пре свега нафте, чија цена у протеклом периоду нагло расте. Док је у периоду билатералних и мултилатералних клириншких аранжмана снабдевала источноевропске земље стратешким сировинама по ценама које су вишеструко ниже од цена на светском тржишту, сада за конвертибилну валуту извози своје производе. (1)

После распада СФРЈ извршена је подела клириншких потраживања између бивших југословенских република. Кључ за поделу клириншких потраживања од бившег СССР утврђен је Споразумом о сукцесији између бивших република СФРЈ. Деоба клириншких потраживања обављена је на бази Закона о ратификацији меморандума између Владе Руске Федерације и Владе Босне и Херцеговине, Владе Републике Македоније, Владе Србије и Црне Горе, Владе Републике Словеније, Владе Републике Хрватске о регулисању међусобних финансијских потраживања по обрачунима везаним за робни промет између бившег СССР и бивше СФРЈ. Меморандум између Руске Федерације и бивших југословенских република о регулисању међусобних финансијских потраживања по обрачунима везаним за робни промет (углавном клириншки салдо на рачунима) између бивше СФРЈ и бившег СССР потписан је у Москви 17. септембра 2003, а ратификован у Скупштини СЦГ 2004. Влада Руске Федерације прихватила је 1993. године одговорност по појединим категоријама дуговања бившег СССР према страним повериоцима.

Укупни салдо клириншких потраживања износи 1.291.951.838,77 клириншких долара у корист држава сукцесора бивше СФРЈ (салдо утврђен на дан потписивања меморандума коначан је и не подлеже ревизији). Од потписивања меморандума 19 „оригиналних кредитних споразума“ престају да важе. Меморандумом су регулисана потраживања бивше СФРЈ према бившем СССР у клириншким САД доларима (остатак на бескаматним ликвидационим рачунима Народне банке Југославије у Вњешеконбанци, камата по државном кредиту и дуговања за извозне испоруке у бивши СССР) и потраживања бившег СССР према бившој СФРЈ у клириншким САД доларима (по државним кредитима, обавезе по акцептним меницама, дуговања по

акредитивима банака бивше СФРЈ и дуговања по обрачунима у облику дознака).

Укупно клириншко дуговање Руске Федерације расподељено је између бивших република СФРЈ, од чега је Србији и Црној Гори припало 38 одсто, односно 490.941.698,73 клириншких долара. Прерачун клириншких САД долара у америчке доларе извршен је према курсу 0,625, тако да је износ обавеза Руске Федерације према Србији 288 милиона америчких долара, а према Црној Гори 18 милиона америчких долара. Меморандумом о разумевању по питању регулисања међусобних обавеза и потраживања по основу робне размене, који је закључио заменик министра финансија Руске Федерације са министрима финансија Републике Србије и Републике Црне Горе 2004. године, утврђен је начин регулисања обавеза. Од 288 милиона долара, колико Србија потражује, регулисан је дуг "Нафтне индустрије Србије" према "Гаспрому" у износу 188 милиона долара за испоруке које су вршене у периоду од 1994. до 2000. године. Остатак од 100 милиона САД долара Руска Федерација ће измирити испорукама инвестиционе опреме за пројекат „Ђердап“, као и за изградњу акцелератора „Винча“, и испорукама опреме по индивидуалним уговорима о испорукама опреме.

У структури извоза Србије у Русију најзначајнији је извоз робе широке потрошње и треба искористити то што су руски потрошачи навикли на нашу робу широке потрошње, а инвестициона сарадња одвија се успешно. На руском тржишту тражени су наши пољопривредни производи, вино, неке врсте гумених производа, грађевински материјал (цреп, керамичке плочице). Русија је била и биће подручје за снабдевање нашег тржишта стратешким сировинама, опремом и репроматеријалом.

Споразум о слободној трговини између СРЈ и Руске Федерације закључен је 2001. године и он се примењује мада га Руска Федерација још није ратификовала (одредбе о царинским повластицама, статус најповлашћеније нације). Споразум о узајамном подстицају и заштити инвестиција са Руском Федерацијом закључен је 1996. године.

У Москви је 28. фебруара 2008. године потписан протокол којим су сумирани резултати заседања експертске радне групе Владе Републике Србије и Владе Москве и утврђени основни правци за јачање трговинско-економске сарадње. Овај споразум требало би да омогући приступ руском тржишту привредницима из области фармацеутске индустрије и производње хране и пића, и за предузећа као што су "Икарбус", "Трајал", "Симпо". Планирана је даља либерализација трговине између Србије и Русије, као један од основних предуслова за значајнији раст економске сарадње, а српска страна се обавезала да интензивира рад на ангажовању домаћих произвођача воћа и поврћа за испоруку производа Москви. Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

Србије и Департман за прехранбене ресурсе Москве протоколом су се обавезали да ће помагати привредним субјектима у развоју сарадње у области испоруке воћа и поврћа на московско тржиште (директна испорука производа српских произвођача и извозника прехранбених производа, вина и безалкохолних пића за малопродајну мрежу трговинских ланаца Москве, без посредника). Протоколом је договорено да се убрза процедура међусобног признавања ветеринарских и фитосанитарних сертификата и повећање броја дозвола за међународни друмски превоз између Србије и Русије.

У циљу ефикаснијег повезивања малих и средњих предузећа из Москве и Србије договорена је сарадња Агенције за мала и средња предузећа и Привредне коморе Србије са Департманом за подршку и развој малог предузетништва Москве. Владе Србије и Москве поново разматрају пројекат изградње “Српског трговачког дома” у Москви и “Московског трговачког дома” у Београду, након закључивања споразума влада Русије и Србије, који би предвиђао размену земљишних парцела у Москви и Београду. Сарадња у области здравља требало би да се развија у виду размене информација о спровођењу тендера у области набавке лекова.

Висок спољнотрговински дефицит би се могао смањити даљом либерализацијом листе Споразума о слободној трговини, отварањем “Српске куће” у Москви, елиминисањем посредника у пласману наших производа и разменом информација о свим инвестицијама у Москви.

Московско тржиште је отворено за инвестиције и у току је обиман програм капиталне реконструкције стамбеног фонда, па би у овој области Србија могла остварити бољу сарадњу и тако повећати своје девизне приходе. Такође, постоји иницијатива за организовање манифестација дани Београда у Москви и дани Москве у Београду, у склопу којих би се одржали бизнис форум и културни програми.

Русија је до сада инвестирала око 600 милиона долара у Србији. Највећа инвестиција је улагање руске нафтне компаније „Лукоил“ у куповину „Беопетрола“, мада се овде испољавају неке негативне тенденције (укинута је veleпродаја, нису исплаћиване дивиденде малим акционарима и смањена је вредност акција, а ревизијом је утврђено да ни порез није редовно уплаћиван), али је побољшано снабдевање нашег тржишта нафтним дериватима.

И змеђу “Икарбуса” и московског “Мосгортранса” договорена је испорука два модела

нископодних аутобуса ради тестирања у полугодишњем периоду, а “Икарбус” ће са компанијом “Тушиноавто” обезбедити заједничку производњу 50 аутобуса “московит-икарбурс 107” од марта до маја ове године. Руска фирма „ВИЗА“ купила је „Рекорд“. Уралска рударско-металуршка компанија купила је предузеће за производњу бакарних цеви „Мајданпек“. Русија улаже и у нашу транспортну инфраструктуру (лука Богојево на Дунаву), а руске фирме учествују у изградњи ТЕ „Нови Сад 2006“, која ће радити на гас. Руске компаније су заинтересоване за куповину ЈАТ-а, пољопривредних комбината, предузећа из области машиноградње, металургије, индустрије грађевинског материјала (цемент, цреп) и других.

2. СПОРАЗУМ ИЗМЕЂУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ О САРАДЊИ У ОБЛАСТИ НАФТНЕ И ГАСНЕ ПРИВРЕДЕ

Споразумом о сарадњи у области нафтне и гасне привреде уговорена је реализација три крупна подухвата:

1. изградња на територији Републике Србије деонице гасоводног система у оквиру магистралног гасоводног система из Русије кроз Црно море и територију трећих земаља за транзит и испоруке природног гаса у друге земље Европе;
2. изградња подземног складишта гаса на месту исцрпљеног гасног поља Банатски двор , које се налази 60 километара североисточно од Новог Сада;
3. реконструкција и модернизација технолошког комплекса који припада Акционарском друштву „Нафтна индустрија Србије“.

Ради изградње гасовода и подземног складишта гаса земље оснивају се одговарајуће компаније. Компаније учесници су испред Руске Федерације Отворено акционарско друштво „Гаспром“, или његова афилирана лица (компаније-кћерке) која оно одреди, а испред Републике Србије Јавно предузеће „Србијасгас“.

Подела удела у оснивачком капиталу сваке од компанија извршена је на следећи начин:

руски учесник – најмање 51 одсто;

српски учесник – највише 49 одсто.

Гасовод би требало да има пропусну моћ најмање 10 милијарди кубних метара природног гаса годишње, а састојаће се од линијског дела, компресорских станица и друге инфраструктуре неопходне за функционисање гасовода. Учесници треба да договоре маршруте гасовода, пројектну пропусну моћ и могућност повећања обима испорука природног гаса из Руске Федерације у Републику Србију уз коришћење гасоводног система. Конкретни обими, услови и рокови испорука природног гаса биће прецизирани одговарајућим уговорима. Српска страна гарантује пуни обим и несметани транзит гаса кроз гасовод. Гасоводни систем требало би да добије статус пројекта трансевропске енергетске мреже.

Руски привредници били су заинтересовани за куповину подземног складишта гаса Банатски двор. Међутим, овај споразум регулише да ће на том подручју бити изграђено подземно складиште гаса, чији је обим најмање 300 милиона кубних метара гаса, а капацитет протока најмање 1,6 милиона кубних метара дневно, као и спровођење одређених истраживања. Цене услуга транспортовања, складиштења и протока гаса одређују искључиво компаније. Право на коришћење свих капацитета гасовода и подземног складишта гаса припада руским учесницима.

Питања у вези са продајом НИС-а поделила су актуелне министре у влади. Министар економије противи се овој продаји и тврди да се наша нафтна компанија може продати партнерима са Запада за већу суму новца. Министар енергетике и већина других чланова владе су за варијанту да се НИС прода по нижој цени, али да путем овог споразума обезбедимо стабилност у снабдевању енергентима наредних тридесет година. У циљу реализације пројекта реконструкције и модернизације технолошког комплекса Акционарског друштва „Нафтна индустрија Србије“ српска страна продаје Отвореном акционарском друштву „Гаспром“, или афилираном лицу (компанији-кћерки) коју оно одреди, 51-процентни удео учешћа у Акционарском друштву „Нафтна индустрија Србије“ под условима које они договоре, полазећи од тога да се А.Д. НИС састоји од целокупне имовине која се налази у његовом власништву на дан 31. децембар 2007. године, укључујући објекте за добијање, производњу, прераду, транспорт и пласман нафте и нафтних деривата. Споразумом је регулисано и обезбеђење поједностављене процедуре преласка граница за стручњаке, материјале, грађевинско-монтажну технику

и опрему, неопходне за реализацију ових пројеката и несметано обављање радова на реализацији наведених пројеката, као и добијање одговарајућих дозвола и лиценци.

Србија за реализацију наведених пројеката омогућује доделу земљишних парцела, њихово сигурно и стабилно енергетско обезбеђење, доделу повољног царинског и пореског режима, задржавање квалитета продуката од прераде нафте који се производе у периоду до завршетка реконструкције и модернизације технолошког комплекса Акционарског друштва „Нафтна индустрија Србије“. Споразум ступа на снагу након што две државе дипломатским путем приме писмено обавештење да су обавиле процедуре унутар државе неопходне за његово ступање на снагу, и важи тридесет година. Након истека овог периода аутоматски ће се продужавати на следеће петогодишње периоде ако га једна од страна не раскине. Споразум се привремено примењује од датума потписивања.

ЗАКЉУЧАК

Перспективе сарадње Србије и Руске Федерације су у повећању извоза на ово велико тржиште, за шта постоје традиционалне претпоставке, развијена сарадња од раније, руски потрошачи су навикли на робу широке потрошње из Србије, заинтересовани су за увоз хране и пића, вина, грађевинског материјала. У области инвестиционе сарадње требало би обезбедити повратак наших грађевинских фирми и извођење крупних инвестиционих и грађевинских радова у Русији, чиме бисмо побољшали стање платног биланса. Захваљујући споразуму о сарадњи у области нафтне и гасне привреде, Србија би у наредних тридесет година могла имати обезбеђено снабдевање гасом и другим енергентима. Инвестициони радови на територији Републике Србије на изградњи гасовода, подземног складишта гаса и других капацитета омогућују запошљавање радника и повећање производње у неким другим секторима који обезбеђују инпуте за инвестиције у ове инфраструктурне енергетске капацитете. Посредно би се тиме могла повећати производња и у другим гранама, јер се упошљавањем радника повећава платежна моћ становништва и тражња на домаћем тржишту. Након изградње капацитета за транзит гаса Србија ће се наћи на једној од најважнијих европских „саобраћајница“ енергетске мреже и могла би имати вишеструку корист од ових споразума. Једино остаје отворено питање продајне цене и процене вредности “Нафтне индустрије Србије”.

ЛИТЕРАТУРА

- Споразум између Владе Републике Србије и Владе Руске Федерације о сарадњи у области нафтне и гасне привреде, www.srbija.sr.gov.yu
- *Реч привредника* јануар–март 2007: „Српска предузећа у борби за руско тржиште“ – интервју са Андрејом Хрипуновим, директором Руског трговинског представништва у Србији, с. 10–12; „Производња значајан чинилац у приближавању Републике Србије европским интеграцијама“, с. 13–16; Привредна комора Војводине, Нови Сад.
- Закон о ратификацији меморандума између Владе Руске Федерације и Владе Босне и Херцеговине, Владе Републике Македоније, Владе Србије и Црне Горе, Владе Републике Словеније, Владе Републике Хрватске о регулисању међусобних финансијских потраживања по обрачунима везаним за робни промет између бившег СССР и бивше СФРЈ, „Службени лист Србије и Црне Горе – међународни уговори“, број 22/2004.
- *Годишњи и звештаји Народне банке Југославије и Народне банке Србије*, Народна банка Југославије и Народна банка Србије, Београд .
- <http://www.nbs.yu>
- <http://www.srbija.sr.gov.yu>
- *Русија – земља партнер*, 2005, Преглед, Београд.
- Меморандум о разумевању по питању регулисања међусобних обавеза и потраживања по основу робне размене, између Руске Федерације, и Републике Србије и Републике Црне Горе, 2004. године.
- Споразум о слободној трговини између СРЈ и Руске Федерације закључен је 2001. године, „Сл. лист СРЈ – међународни уговори“, бр. 1/2001.

Фусноте:

1. Русија је земља богата сировинама и рудним богатством, па има шта да понуди на светском тржишту. Зато ова земља сада нема платнобилансних проблема, већ остварује суфицит у робној размени са иностранством. Ипак, нагло повећање суфицита у 2004. и 2005. години резултат је пре свега скока цена нафте на светском тржишту. Суфицит Русије се у периоду после 2000. године кретао у распону од 30 (у 2002. години) , па до 59,6 милијарди долара (у 2004. години).